

O čem sní ženy

2

OLGA SOMMEROVÁ

Slapka

Lafka

© Olga Sommerová, 2002

© Dagmar Hájková, 2002

ISBN 80-86631-02-8

Olga SOMMEROVÁ

O ČEM SNÍ ŽENY
2

PRAHA 2002

*Věnováno všem neznámým přítelkyním,
které touží po důstojném životě v lásce...*

Už po premiéře filmu *O čem sní ženy* a posléze po vydání knihy jsem pochopila, že existuje jakýsi hlad žen po naslouchání životním příběhům jiných žen, zvědavost na to, jak naše družky se společným ženským údělem řeší podobné životní peripetie ve vztazích k manželům a dětem. Hrdinkami filmu byly mé vrstevnice, padesátileté ženy, které si už odkroutily povinnou jízdu – vyvést mláďata z hnízda – a na jednu začaly hledat samy sebe, sebevědomí, svobodu a kuráž ke způsobu života, který nebude odvozen z péče o druhé, ale ze zájmu o sebe samu.

Tato druhá kniha je kompletně ženským projektem, podílelo se na ní svými zpověďmi devět žen, nakladatelka, fotografka a autorka. Hrdinkami mé druhé knihy jsou dílem mé dávné přítelkyně Dana, Naďa, Slávka, Jana, Katarina a Zina. Pro rozhovory do této knihy mi byly mými přáteli doporučeny Líba, Olga a Milena, které rozšířily můj svět inspirativních přátelství se vzácnými ženami. Shodou okolností čtyři z nich prožily velkou část života mimo naši zem, v Anglii, Německu, Rakousku a na Kubě, a mohly tak svědčit o životním způsobu jiných zemí a jiných mravů.

Čtvrt století trvající cesta životem, na které podstoupily mé hrdinky přerod od romantických snů mládí k poznání zralého věku, jsou doloženy jejich zpovědi i dvěma fotografiemi – portrétem v čase.

Stále je nám, ženám, vnucován mariánský kult sebeobětování – zapomínat na sebe jako na lidskou bytost, být až na posledním místě – za dětmi a manželem. Na počátku 21.sto-

letí žijeme stále v patriarchálním skanzenu, ve kterém jsou ženy diskriminovány doma i ve veřejném životě. Na to nemusí být žena – matka feministkou, aby pochopila, že muž má výsady, které jí nepřínáležejí. Myslím, že touha žen po svobodě a demokracii v osobním i veřejném životě bude stále silnější. Ale k tomu, aby se naše touhy naplnily, je potřeba to, čemu říkám solidarita žen. Vzájemně se podporovat, odmítat i nejsubtilnější projevy ponižování od sexistických vtípů po samozřejmost mužské jednopohlavní vlády. Ženy jsou silné soběstačné bytosti a přesto samy sebe stále vnímají jako druhé pohlaví. Pro mne osobně jsou ženy zajímavější bytosti než muži právě svou emocionalitou, upřednostňováním citových vztahů, absurdní směsí síly osobnosti a obětavého poddanství, v němž dobrovolně žijou.

Konečně, po deseti letech naší demokracie započala vážná veřejná diskuse o diskriminaci žen, o společenských změnách, které jsou nevyhnutelné. Ale co je nejzklamanejší – to jsou předsudky o přirozenosti ženského otroctví v hlavách mužů i žen. Žena se bude osvobozovat jak doma, tak i ve společnosti. Ale bude to dlouhá, trnitá cesta. Bohužel si myslím, že hnacím motorem a zároveň největší brzdou v tomto procesu budou právě ženy.

Smysl filmu *O čem sní ženy* a dvou stejnojmenných knih je podle mě v tom, že si ženy – mé hrdinky i čtenářky – reflexí své životní cesty dávají navzájem odvalu vykročit ke svobodě a uvědomit si svou skutečnou cenu.

V Praze, listopad 2002

Nikdo mě nevlastní

LÍBA TAYLOR – fotografka

rozvedená

nar. 30. 5. 1950 v Praze

vystudovala španělštinu a filmovou tvorbu na univerzitě

v Bristolu, školu dokumentární fotografie ve Walesu

sňatek v r. 1970 s Nigelem Taylorem

autorka dokumentárních fotografií z Afriky, Asie a Jižní Ameriky

držitelka mezinárodních cen za fotografii

žije v Londýně

Můj otec byl naprostej ďas. Moje máma vzpomínala, že když jsem byla malá holka, říkala jsem – tátu prodáme. Já se ho bála, protože měl cholerickou povahu, a když jsem něco provedla, tak mě hned praštil.

Bydleli jsme v jednom domě s babičkou a dědou. Ty jsem měla ráda, protože mě nepeskovali. Můj dědeček byl policajt, já ho milovala, protože byl na mě hodnej. Ale sestřenice mi říkaly, že byl ras a na otci uplatňoval policejní výchovu. A otec to zase přenesl na mne. To byl taky jeden z důvodů, proč jsem si nikdy nebyla jistá, jestli chci děti a jak bych je vychovávala, protože jediná výchova, co jsem znala, byla ta, kterou jsem dostala já. A ta se mi vůbec nelíbila.

S matkou jsem měla dost špatnej vztah, protože jsem si myslela, že není dost odvážná, že se otci nedokáže postavit, že se nedokáže postavit za mě. Ji jsem zlobila, protože mě nikdy nepotrestala, kdežto k tátovi jsem si nedovolila vůbec nic.

Táta byl klasický patriarcha...

Všemu vládl, všechno rozhodoval, všechno vedl. Byl úředníkem v bance na Příkopech. A když šel do penze, bylo to ještě horší, protože potom byl furt doma. Pamatuju si, jak rozhodl, že se k snídani bude pít teplý mlíko, který já naprosto nesnáším. Ráno jsme vždycky seděli u stolu proti sobě, to už jsem chodila na gympl, a já pila to mlíko, chtělo se mi zracet a netroufala jsem si ho nevypít, a bylo to hrozný. A k tomu jeho věk, on mě měl v sedmačtyřiceti, takže v době, kdy už byl v penzi, moji kamarádi měli otce kolem čtyřicítky. Jednou jsme se chytli, protože mi říkal, co si mám vzít na sebe a já, že si to nevezmu, tak

mě praštil, až jsem to vzala o druhou zeď a přišla jsem do školy uřvaná. Byla zrovna biologie, kterou já nesnášela, a doteď nevím, kolik má komár nohou. Měli jsme profesora, kterému jsme říkali Drsan, a protože jsem byla vždycky tlustá, oslovoval mě Buřte. Já tehdy přišla pozdě, a když jsem vstoupila do třídy, řekl mi: Buřte, jsi nějakej uřvanej, pojď k tabuli. Vyzkoušel mě a já dostala kouli. Takže takhle nějak jsme to s otcem patlali.

Nenávidělas ho?

Nenáviděla, ale později jsem se s ním smířila. Myslím, že můj odchod z Československa byl dán dvěma věcmi. Jednak jsem chtěla být volná a věděla jsem, že když zůstanu, svobodná nebudu. A za druhé, naše rodina měla politické problémy a já věděla, že se na vysokou nedostanu. Do toho přišel osmašedesátý a sovětská invaze, takže jsem sbalila kufry a odešla beze slova angličtiny a s několika německými slovy do Anglie. A protože to bylo v osmašedesátém, svět se na chvíli otevřel, měla jsem vízum a odjela stopem přes Rakousko do Anglie. Nikdy jsem nebyla venku ilegálně, zařídila jsem si vystěhovalecký pas a po dvou letech se vdala. Tím pádem jsem vždycky mohla jezdit domů. No a pak jsem se rozvedla.

Ještě před rozvodem za mnou otec ve svých skoro osmdesáti přijel do Londýna a to bylo poprvé v životě v mých osmdvaceti, kdy jsem měla pocit, že s otcem normálně komunikuju a nemáme žádné problémy.

Přála sis jako holka, aby se s ním máma rozvedla?

To jsem chtěla furt. Protože by byl klid a s mámou bych to zvládla.

Měla jsem pocit, že veškeré napětí mezi mnou a mámou je kvůli otci. Já ji hrozně trýznila, protože ona se bála otce a nechtěla mi nic dovolit. Mně bylo osmnáct a musela jsem být v deset večer doma. Máma byla strašně hodná a s otcem to všelijak pytlíkovala, aby byl klid. Ona ho jakoby poslouchala, ale přitom si dělala, co chtěla. Ale jenom v mezích rodiny. Máma nepracovala do mých jedenácti let, takže byla pořád doma. Všechny moje kamarádky měly pracující matky a ty holky se večer doma mihly mezi školou a tenisem a já jim strašně záviděla, že měly volnost.

Já neměla vůbec žádnou, přišla jsem ze školy domů a tam věčně někdo byl. Měla jsem pocit, že mě pořád někdo hlídá a kontroluje, že nic nesmím, že musím hlásit, kam jdu. Tak jsem utíkala s cikánama, my měli v ulici cikánskou rodinu a já s těmi dětmi utíkala do pískovny, takže nás pak hledali.

Jaké měl na tebe otec nároky?

Abych se jednou slušně vdala a měla děti. Musela jsem se dobře učit. Když jsem na vysvědčení dostala dvojku, bála jsem se jít domů, protože jsem věděla, že bude oheň na střeše. Bojovala jsem proti otcovým nárokům tím, že jsem se flákala, ale nakonec jsem dostala strach, že dostanu přes držku, když přinesu špatný vysvědčení, takže jsem to na poslední chvíli vytáhla téměř na samé jedničky.

Když jsi byla mladá holka, měla jsi představu, jaký by měl být tvůj budoucí manžel?

Kdokoliv, jenom ne něco jako můj otec. A samozřejmě to měl být někdo, kdo je hodnej, protože jsem si vždycky myslela, že můj otec hodnej není.

Musel to být někdo, s kým se dá komunikovat, protože s otcem jsem vůbec nekomunikovala. Když ovdověl, najednou se změnil. Když máma umřela, bylo mi dvaatřicet. Přijela jsem do Prahy na pohřeb a druhý den jsem se někde opila a nepřišla domů. To bylo poprvé v životě, co jsem si troufla nepřijít na noc domů. Potom jsem jezdila do Prahy, ale vnitřně jsem se odmítala o tátu starat. On byl zdravý až do poslední chvíle, dokázal se o sebe postarat. Žil dvanáct let sám, zemřel v devadesáti.

Zřejmě tě to poznamenalo tak, že jsi hodně toužila po svobodě. Ale přílišná svoboda je taky nebezpečná...

Ve chvíli, kdy mi někdo začne říkat, co mám dělat, nebo co nemám dělat, nebo když cítím, že mě někdo omezuje a kontroluje, tak zkřečováním a zatnu pěstičky.

A proč za tebou do Londýna táta přijel?

S manželem jsme se dohodli, že budeme chvíli každý sám a uvidíme, jak to půjde. Odjela jsem od něj z Bristolu do Londýna. On potom chtěl, abych se vrátila, ale já se s ním místo toho rozvedla. Nastěhovala jsem se do velkého bytu, kde bydlelo asi sedm lidí. Otec za mnou přijel a poprvé v životě jsem měla pocit, že mě v ničem neomezuje. Vrátil se do Prahy a napsal mi dopis, který ještě někde mám. Já koukala jako blázen, ten dopis mi vyrazil dech.

Celé dva týdny se mnou vygumoval a zůstala z toho jedna věta toho dopisu, kterou si pamatuju: „Našel jsem tě v pelechu kurtizány.“

Tatíčkové si často ani u svých dospělých dcer nedokážou bez odporu představit, že jejich dcera s někým souloží...

Jenže on nemohl mít jediný důvod ani k téhle představě, protože já v té době opravdu nikoho neměla. Ale vydělávala jsem si peníze v baru a to mu možná vadilo.

Pamatuješ si, kdys měla prvního kluka?

Na základní škole jsem milovala Milana, pak nějakýho Hybeše. Já jsem vždycky tíhla k chlapům. V rodině byli starší bratrance a já po nich pořád lezla. Asi jsem v nich viděla tátu, po jakém jsem toužila. Ale v pubertě se to zlomilo a nechtěla jsem se na žádnýho uvázat. Chtěla jsem být sama.

Ale muselas mít nějakýho prvního kluka, ne?

Já jsem tady vlastně žádnýho neměla, protože jsem nesměla. Já byla pořád hlídaná jako pes. Až když jsem přišla do Anglie a seznámila se s manželem, se kterým jsem byla den co den celý rok, vzali jsme se.

V Anglii jsem se najednou cítila volná a vnitřně svobodná, nejen proto, že jsem utekla od ruské okupace, ale i v osobním životě. Předtím jsem se pořád bála, aby mě někdo při něčem nenačapal. Ale neupadla jsem do žádného šílenství ze svobody, chovala jsem se slušně, až mě to překvapilo. Myslela jsem si, že budu divoká, ale nebyla jsem.

Svého muže jsi milovala?

To byl silný vztah a navíc naprostá závislost. Takže když jsem

od něj po šesti letech odešla, neměla jsem vůbec tušení, že když doma svítíš, musíš za to platit. On se staral úplně o všechno.

Proč ses s ním rozvedla?

Najednou mě posedla svobodomyšlnost, takový ten volný duch a měla jsem plány, co chci se svým životem udělat. Jemu to začalo vadit, protože byl akademik, učil na vysoké škole, byl to člověk, který se zaboří do knih a dva roky z nich nevyleze. A já chtěla pořád někde trajdat a někam jezdit, zatímco on chtěl děti. A potom velký problém byly jeho deprese. Předtím jsem o tom nikdy neslyšela, nevěděla jsem, co to je. On se za to styděl, nevěděl, jak to řešit, chodil k psychiatrovi.

Jak ses k tomu stavěla?

Ze začátku dobře, protože jsem to ignorovala, nevěděla jsem, co s tím dělat. A jemu vadilo, že nevím, jak je to strašný. Nechtěla jsem si to připouštět, protože bych do toho spadla taky. Začali jsme si každý žít svým životem a přestávali komunikovat.

Můj problém byl v tom, že když jsem přišla do Anglie, měla jsem z rodiny špatný základ a teprve jsem se učila žít, pozorovat svět a zkoušet ho na vlastní kůži. Ve dvaceti jsem se vdávala, ale byla jsem vlastně dítě, byla jsem zpožděná. Byla jsem divoká a zároveň jako osobnost nevyvinutá.

Pochopilas v manželství něco o životě, naučila ses něco?

To nevím, člověče. Pořád se něco učíš, a já si tehdy chtěla všechno vyzkoušet sama za sebe a na sobě. Byla jsem

vždycky arogantní, už od dětství, třeba jsem plácla: já to umím líp než vy. A když jsem se rozcházela s manželem, byla jsem přesvědčená, že vím, co chci, a dosáhnu toho. Já tomu sice věřila, ale nevěděla jsem, jak to zařídit. A když jsem se ocitla sama, byl to šilenej průser a já to nemohla pochopit. A v takové mé zabzděnosti jsem byla přesvědčená, že si pomůžu sama a nechtěla jsem od nikoho pomoc. Říkala jsem si, že když jsem na to obětovala manželství, tak to musím dokázat sama. Celý můj život je o tom, že sobě a jiným něco dokazuju, což je naprostá blbost.

A jak sis to dokazovala?

Měla jsem představu, že odjedu do Londýna a dobudu svět, že se všichni podělaj, protože přišla fotografka. A ono to nikoho nezajímalo, protože v Londýně jsou dva miliony fotografů a všichni se snaží urvat něco z toho malého krajíce. A já se najednou z hezkého bydlení ocitla v příšerném bytě.

Ve svém bytě?

Ne ve svém bytě, nás tam bydlelo sedm. Zavolala mi jednou kamarádka z vysoké školy, že našla byt a že tam je pokoj i pro mě. V Anglii to funguje tak, že si studenti nebo mladý lidi pronajmou velký byt a každý má jednu místnost. V Čechách jsem žila v rodině, po příchodu do Anglie jsem jako au pair žila s americkou rodinou a pak v manželství. A najednou v sedmadvaceti jsem přišla do studentského bytu – něco příšerného. A tam bydleli lidi, kteří mi vůbec nic neříkali. Řešila jsem to tím, že jsem se seznámila s Jugoslávkou, která pracovala ve fotografické galerii, a přespávala jsem

u ní. Začala jsem pracovat, ale neměla žádné peníze. Říkala jsem si, ježíšmarjá, já se snad vrátím k manželovi a pak zase – nesmím, nesmím, to bych to úplně posrala.

To bys sama před sebou selhala...

Já nevěděla o takových základních věcech, jako že se platí složenky a že se na ně musí vydělat. Poměrně rychle jsem zvažněla a uvědomila si, že život je těžší, než jsem si kdy představovala. Jako fotogračka na volné noze jsem měla existenční starosti, takže jsem po večerech začala dělat v baru a zároveň si budovala kariéru.

Budovala sis kariéru, ale měla jsi přitom také nějaké vztahy nebo lásky?

Ne, neměla, já se tomu vždycky bránila. Byl tam jeden kluk o pět let mladší, taky fotograf, byl do mě dost zamilovaný, ale já zrovna vyšla z manželství a neměla jsem zájem. Vždycky jsem měla nějaké chlapy, kteří to brali vážně a já se toho bála, odešla jsem z manželství a na další vážný vztah jsem neměla.

A nechyběl ti sex?

Ten já měla vždycky. V roce 1979 jsem odjela do Mexika, taky proto, že jsem studovala španělštinu. A přijel tam za mnou na Velikonoce můj muž, protože chtěl konečně vyřešit náš vztah, už ho to přestávalo bavit, byl nerad sám a chtěl děti. Ale já se tam předtím seznámila s jedním Američanem, sportovním fotografem, který tam přijel fotit sur-

faře. My si rozuměli a on mi řekl, jestli budeš chtít, přijed' za mnou do Kalifornie. Pak přijel můj muž, zůstal měsíc, líbilo se mu tam a neměl vůbec chuť řešit nějaké vztahy. Když odjel, řekla jsem si, podívám se za tím Peterem. Přijela jsme do Kalifornie a strávila s ním tři romantické týdny. Chtěl, abych tam zůstala, že to zařídí, ale já z toho měla takovou hrůzu – na jedné straně jsem ho měla ráda, na druhé straně jsem neměla ráda Ameriku a říkala si, co já tady budu dělat mezi těma přiblíčkama. A do toho výčitky svědomí, že mám doma ještě manžela, že jsme nic nevyřešili, a tak jsem se vrátila. Dlouho jsme si psali a telefonovali, jako že za ním zase odjedu, ale samozřejmě jsem se tam nikdy nevrátila, protože jsem si říkala, do prčic, vždyť on mohl přijet za mnou! Takže se to tak nějak rozpustilo, a potom mi po letech napsal, že se žení.

A přišla nějaká velká láska?

V jedenatřiceti jsem se zamilovala, zase do fotografa, já mám pořád ty fotografy a novináře. A to jsem se zamilovala strašně. My měli narozeniny ve stejný den, Patrick byl o třináct let starší a dodnes vypadá fantasticky, vůbec nevypadá na svůj věk. Byl to člověk, pro kterého závazky neexistovaly, přestože jsme to spolu táhli deset let.

On byl ženatý?

Nebyl, nebyl ženatej. Na rok si vzal nějakou Mexičanku a měl dítě s jednou Angličankou. Když se dítě narodilo, vůbec to nezvládl a jejich vztah se rozpadl.

Najednou ses dostala do opačné situace.

Ale já byla do něj strašně zamilovaná a všichni mí přátelé ho naprosto nenáviděli. Ten mě tak trápil, že mě vytráпил na zbytek života. On byl klasický Angličan – nebyl schopen mluvit o sobě, o svých pocitech. Třeba se najednou odmíchl, odjel na dva měsíce do Austrálie a posílal mi kazety, které namluvil v autě, když řídil. Místo dopisů mi posílal kazety, kde mi pořád říkal, jak mě miluje. Pak přijel a já pro něj neexistovala. Potom se mu zastesklo a byla zase velká láska.

Tak tě utahoval na nudli.

A já byla pořád na provázku. Líkala jsem v tom, nebyla jsem schopná se z toho vymotat.

Člověk to nemůže přesně říct, ale proč myslíš, žeš ho tak milovala?

Těžko říct. On byl takovej nezávislej. A já ho dobývala. Dostala jsem se do role chlapa dobyvatele a tím, že mě odmítal, chtěla jsem mu dokázat, že náš vztah je ten pravej. Celým tím vztahem jsem dostala šlupku a ztratila nejlepší léta svého života. Já byla posedlá, nebyla jsem schopná poslat ho k vodě. Neustále jsme se rozcházelí a zase scházeli, mezitím jsem měla jiné chlapy a on se vždycky objevil v okamžiku, kdy jsem byla přístupná, přestože jsem si myslela, že už jsem z toho vztahu venku. A takhle jsme to táhli deset let. Dodnes se stýkáme, nedávno jsem měla zlomenou nohu, tak za mnou jezdil a chodil mi na nákupy. Má potřebu povídat mi o svých nových ženských, já se musím smát a říkám si – ty

chuděry nevědí, co je čeká, jak budou zklamané, protože on je velmi šarmantní člověk.

A už tě to nebolí?

Ted' už to vidím střízlivě. Jednou mi řekl kamarád, člověče, ty máš takový štěstí, že si tě ten Patrick nikdy nevzal. Jsem ráda, že jsem v určitém okamžiku dokázala říct – konec.

A víš, co tě k tomu bezprostředně inspirovalo?

Asi to, že jsem potkala v Mexiku Michaela, on byl australský diplomat. Byl o devět let mladší, svobodný. Několik měsíců jsem s ním žila. Tehdy jsem dostala žloutenku a on se o mě obětavě staral. Pořád chtěl, abych s ním zůstala. O svatbě jsme nemluvili, ale o budoucnosti ano. Ale já jsem nezvládla ten věkový rozdíl, já z toho byla úplně podělaná.

To je předsudek – Patrick o třináct let starší je v pořádku, Michael o devět let mladší je problém.

Nemyslím, že to byl předsudek, ale Mike byl klukovský typ, vypadal jako mladej Ford Harrison, měl všechno křivý, nos, zuby a já se bála, že za pět let budu stará bába a on je typ, který nikdy nezestárne. Navíc jsem těžce nesla svůj rozvod, i když jsem to byla já, která ho chtěla. Byla jsem z něj dlouho zhroucená a myslím, že jsem se dodnes z toho nedostala. Říká se, že v životě jsou tři traumatické situace: stěhování, úmrtí někoho blízkého a rozvod. Já jsem asi s Mikem malovala čerty na zeď, na začátku vztahu jsem už viděla jeho

konec. Zbaběle jsem couvla a teprve později si uvědomila, že to byl muž, se kterým jsem vycházela nejlépe ve svém životě. Takže nastalo zase sebebičování, všichni mí známí z toho byli šílení, protože jsem nebyla schopná mluvit o ničem jiném. A v té době jsem si řekla, že s Patrikem už nikdy víc. A vtom se Patrik zase objevil na scéně, šarmantní jako obvykle, šli jsme na večeři a pak jsme skončili u mě v bytě na skleničku a on, jestli může přespát, já, že může, ale nesmí se mě dotýkat. Tak jsme přetrpěli tu noc. V poledne se probudil a řekl, že má pocit, že ho už nemiluju, a já na to, nevíš, proč bych tě měla milovat? Rozumíš, s českým klukem bych se mohla hádat, prát, ale s Angličanem ne. Takže tehdy jsem to konečně utnula.

Ale trvalo ti to dlouho přes všechno to trápení...

Ve vztazích k mužům jsem asi naivní. Napadlo mě, že to vyplývá z mého vztahu s otcem. Ten na mě hodný nebyl, a když se zjevil chlap, který na mě hodný byl, vzplála jsem láskou a upíchlá se na něj. Byla jsem takovej otloukánek, který dlouho nevnímá křivdy. Těch deset let mě poznamenalo, pochybovala jsem o sobě, protože já mám takovou blbou vlastnost, že vinu vždycky беру na sebe. Jsem zvyklá mluvit pravdu, říkám lidem i nepříjemné věci, ať si to přeberou. To bylo už od dětství, že kdokoliv něco udělal, tak to hodili na mě. A pamatuju si, jak mě bolelo, když jsem otci říkala pravdu, a on pořád – ty lžeš, přiznej se. Asi mám ksicht toho blbce, se kterým se může takhle zacházet. A vztahu s Patrikem jsem pořád věřila, pořád jsem doufala. Navíc, když emigruješ v osmnácti, jsi vlastně sama, za všechno si zodpovídáš sama, nemáš záchytné pole rodiny nebo přátel. Když si něco

poděláš, nikdo tě z toho nevytáhne a to je únavný. Asi jsem se bála Patricka ztratit taky kvůli tomu, že mi pomáhal a staral se, když byl zrovna na scéně.

Myslíš, že v tom vztahu hrál důležitou roli sex?

Určitě. Pro mě hraje velkou roli a nikdy bych nemohla být s někým, s kým by mi to nešlo v posteli. Když to nevyjde poprvé, tak jdu od toho. Ale pro mě je důležitá komunikace s tím člověkem – když si s chlapem nemůžu dobře pokecat, tak s ním do postele nevlezu. To vůbec nepřipadá v úvahu.

Chtělaš někdy rodinu?

Já mám spoustu známých, kteří mají rodiny, a když jsem u nich a začne to být takový rodinný, dostanu ponorkovou nemoc, takovou klaustrofobii, a říkám si, zaplaťpánbůh že jsem se do toho nikdy nedostala, protože bych to nevydržela. Je to samozřejmě blbost, protože kdybych ty děti měla, byla bych zodpovědná a starala se. Ale vidím to z dálky a myslím si, jaké jsem měla štěstí, že tohle nemusím prožívat – chození do práce, nákupy, úkoly, starost o děti.

A Patrick byl vlastně stejný jako ty. Ale představ si, že by s tebou chtěl žít a mít rodinu. Takového bys ho taky chtěla?

To by asi bylo těžký. Později chodil s psychologkou a ta ho donutila, aby se sebou začal něco dělat, dívat se do sebe, takže chodil na psychoterapii.

To musela být žena světice, že ho donutila. A já myslím, že je tak zablokovanéj, že stejně nic nepochopil. On se pro-

bral v okamžiku, kdy to ve vztahu začalo být dobrý, a utekl jím.

Tys díky svému povolání taky pořád putovala, ale po zeměkouli.

Z místa na místo, ale mentálně taky.

Kdes všude fotografovala?

Znám skoro celou Afriku, znám téměř celou Asii. Dělal jsem pro OSN a UNHCR, což je společnost zabývající se uprchlíky, takže jsem projela místa, kam se turista nedostane, dostala jsem se k lidem, kteří žijou na hranici života a smrti.

K profesi jsi potřebovala osobní svobodu a obětovalas určitě dlouhodobé, nebo spíš základní vztahy..

Když mi bylo úzko, říkala jsem si, všichni jsou na svém místě a já pořád někde jinde. Mrzí mě, že můj osobní život byl touhle prací tak narušený. Pro ženu je to neobvyklé povolání, v Anglii jsme asi čtyři, které to děláme. Ale dosáhla jsem toho, co jsem chtěla, a nelituju toho. Svou dráhu jsem si vybuodovala sama a jsem nezávislá. Nikdo mě nevlastní, nikdo mi neporoučí a neříká, ježíšmarjá, ty budeš zase měsíc pryč, co já si tady počnu?

Vyrůstalas v patriarchální rodině, ale svůj život sis vybuodovala úplně jinak než tvoje matka. Jak na tebe působilo feministické hnutí, když jsi přišla do Anglie?

V sedmdesátých letech jsem v Anglii zažila silné feministické hnutí. Ale takový ty blbosti, jako že se nebudou nosit podprsenky, mi byly k smíchu. Podprsenku jsem nosila vždycky a nemám potřebu rovnat se chlapům nebo je přechurát. Myslím si ale, že je důležité, aby si chlapi uvědomili, že nemusí všemu vládnout, že ženské mají svoje potřeby a svoje schopnosti a že je nutné šance mužů a žen vybalancovat. Že není třeba jít se šípem do boje, ale vysvětlit si to a domluvit se.

Jenže vysvětlovat si to musíme, Líbo, i na té úrovni veřejné, nestačí jenom s tím svým parťákem, protože ten parťák žije třeba pořád ve starých strukturách. Když si žena myslí, že si to vyřídí s tím svým, tak si to s ním nevyřídí, protože on je vychovaný od maminky a od společnosti, že patriarchát je zákon a jinak to nemůže být.

Feminismus je ismus a mě to přijde jako komunismus.

Humanismus je taky ismus. A patriarchát je totalitní ideologie zrovna jako komunismus.

Já si za právem žen na seberealizaci stojím, a sama jsem to ve svém životě dokázala, ale není dobrý militantní postoj, ten nefunguje. Vidím to v Anglii, jak se chlapi ženských bojů a dneska už je tam víc homosexuálů než normálních chlapů. Ti se stáhli, protože ženské jsou tam Amazonky, které se bojí svého ženství. Bojujou třeba i proti takovým prkotinám, jako je make-up. Nesmíš si dělat make-up, abys nebyla pipina.

Důležité je vědět, že v Anglii jsou ženy placeny hůř než muži a navzdory zákonům mají menší šanci dostat práci,

protože mají děti a každý zaměstnavatel ví, že když dítě onemocní, ona do práce nepřijde. A chlapi si pořád myslí, že by bylo pod jejich úroveň zůstat doma s dětmi.

Tady je to jiné, jsou tu mateřské školy, zatímco v Anglii jsou buď drahé a nemáš na ně, anebo jsou špatné.

Tahle doba je přelomová, ženy si už uvědomují bytostně, že jim je společností i rodinou nabízena životní alternativa hluboko pod jejich úroveň.

Půjde to krůček po krůčku. Ženy si musí vytvořit svůj vlastní svět, musí vědět, co chtějí. Tady se holka vdá v osmnácti, vyjde ze školy nebo z učení, má dítě, pak má další dítě, je doma, starej jí někde zahejbá, teď nejsou byty, tak žijou v původní rodině, babička s dědečkem kecají do výchovy, všichni se rozhádaj, a protože nemají kam jít, rozvedou se.

A ta žena nakonec nemá nic a ví prd o světě. Vím to z vlastní zkušenosti, to byl důvod, proč jsem se bránila mít děti. Chtěla jsem si život utvořit podle sebe a ne podle manžela. Můj život se musí odvíjet ode mne, od mé osobnosti a pak se teprve můžu domluvit s ostatními. Každá žena je osobnost, která se musí vyvíjet, a já mám pocit, že ženská osobnost se pořád potlačuje, tady i tam.

A jak jsi našla sama sebe?

Já se pořád ještě hledám. Ale něco ti řeknu. Ve vztahu s Patrickem jsem se dostala do takové krize, že jsem nevěděla kudy kam, nevěděla jsem, jak s ním zacházet, jak se sebou zacházet. Byla jsem u jedné kamarádky a ona říká – já už tě mám plný zuby. Zvedla telefon, zavolala psycholožce a řekla

mi – tak a teď se s ní domluv. Chodila jsem rok k psycholožce, se kterou jsem se skamarádila, četla jsem nějaké knížky a začalo se mi rozbřeskávat.

Kolik ti tehdy bylo?

Bylo mi čtyřicet.

Na co jsi přišla?

Přišla jsem na to, že jsem člověk, jaký jsem, ať se mi to líbí nebo ne. A že se musím vyvíjet a stát si za sebou, protože dokud nevím, kdo jsem, budu pořád všechno dělat po staru a blbě.

Včetně těch chlapů...

Chlapi vždycky hráli v mém životě velkou roli. Jak jsem ti říkala, že jsem už od dětství pořád za nimi lezla, protože jsem hledala nějakého tátu, který by byl přístupnější než ten, kterého jsem měla. Vybírala jsem si ale muže, kteří mi nedávali to, co jsem potřebovala. Motala jsem se v tom, protože jsem na to byla sama. S kamarádkami se dobře mluví u kafe, ale kamarádky nejsou psycholožky a řeknou ti akorát – vyser se na to, nebo proč mu neřekneš tohle? A já mu to řeknu, on se otočí na kramfleku a odejde. A já zase nevím, kudy kam. Takže ty potřebuješ odbornou pomoc, někoho, kdo tě zaměří na tebe samotnou a nejen na vztah, protože ten vztah je svým způsobem vedlejší. Jenže my pořád vztah hledáme, i když je plný konfliktů, protože nejsme schopné být samy, my vztah potřebujeme a nevíme, jak s ním zacházet.

Uvažovala jsi někdy o sebevraždě?

Mám teď takové období, že se ráno probudím a první, co mě napadne, je, že chci umřít. Říkala jsem to kamarádce tady v Praze a ta řekla, to je pěkný průser a hned mě posílala k psychologce, že mi dá nějaké prášky na depresi. Ale já neberu ani acylpyrin, já mám k polykání prášků odpor.

Klimakterium provázejí deprese...

Beru hormony a nevím, jestli moje únavy jsou z přechodu, nebo z mé profese. Teď jsem se vrátila z Afriky, kde jsme projeli tisíce kilometrů a pracovala jsem deset dní od rána do večera. Vrátila jsem se ve čtyři odpoledne a vlezla jsem, sice bez bot, ale jak jsem byla, do postele a spala do druhého dne do rána.

Ale ta únava je daná věkem...

Musím říct, že mi můj věk vadí. Vždycky jsem říkala, že chci žít do padesáti a pak už ne. Když jsem měla padesáté narozeniny, někdo mi zavolal a ptal se – co budeš teď dělat, když jsi chtěla umřít?

Co fotografuješ?

Posledních dvacet let jsem fotila hlavně v Africe a Asii a protože jsem studovala španělštinu, táhlo mě to do Jižní Ameriky. Hodně času jsem strávila v Mexiku, které mě nadchlo, protože je to země indiánů a starodávných rituálů. Loni jsem fotila v Africe, v Sierra Leone, kde se pořád válčí a po-